

ÅLDRANDETS KULTUR – EN ÖVERSIKT

Forskningsprogrammet Åldrandets kultur startade 1993. Utgångspunkten var en enkel fråga: vad sysslar egentligen alla pensionärer med? Den växande skara människor som inte längre behöver arbeta för sin försörjning, som är friska och har relativt god ekonomi, vad ägnar de sina dagar åt? När vi satte igång med våra studier fann vi snart att det redan fanns en hel del kunskaper om äldre människor. Men vi fann också att det var en starkt begränsad och kringskuren kunskap: det mesta handlade om gamla med problem, om gamla som problem och hur man ska kunna lösa alla dessa problem. En överväldigande del av allt som fanns att läsa om äldre människor uppfattade vi som redan från början inskriven i ett paradigm vi inte ville placera oss i: ett i grunden medicinskt synsätt som centrerar kring vård-, och omsorgsfrågor, som har till uppgift att identifiera problem och hitta lösningar. Det finns ingen anledning att betvivla att många gamla har eller kommer att få problem av många olika slag. Pension betyder ju för de flesta sämre ekonomi, och med åren följer så gott som säkert försämrade kroppsfunktioner och sviktande hälsa. Därför behövs också kunskaper av alla slag om de problem hög ålder medför, så att människor ska kunna fortsätta leva ett fullödigt liv så länge som möjligt.

Men vad som helt säkert också behövs är kunskaper om hur alla de som inte har omedelbara problem med pengar och hälsa lever sina liv. För vad alla problemorienterad forskning om äldre fört med sig är ett eländesperspektiv på äldre som kollektiv. När ålderdom kopplas till elände och problem på det sätt som skett i mycket av den offentliga diskussionen under de senaste decennierna, så återverkar det självklart på synen på gamla. Ett av de största problemen för många av dagens äldre kan mycket väl vara just den problemfyllda bild som forskare och vård- och omsorgsapparaten tillsammans och i bästa välmening producerat.

Som vi förstod vår uppgift gällde det att bygga på och förhålla oss till all denna forskning, men att fortsätta åt ett annat håll. En möjlighet var förstås att fortsätta i de spår som lagts ut av det omfattande forskningsprogrammet ”Att åldras i Sverige”. Under 10 år hade ett antal sociologer, historiker, medicinare, med Birgitta Odén, Alvar Svanborg och Lars Tornstam i spetsen, ägnat sig åt studier av föreställningar om gamla, förhållandet mellan generationer i äldre tid, människors hälsa i ett longitudinellt perspektiv och mycket annat. Men vad de inte så mycket ägnat sig åt var

äldre människors vardagsliv, var de träffas, vad de gör, talar om, tänker på: kort sagt, hur de formar sin vardagsverklighet. Just detta blev nu vår självpåtagna uppgift: att undersöka den eventuella framväxten av något som kunde kallas 'svensk pensionärskultur'.

Det första vi gjorde var att försöka sätta oss in i den omfattande gerontologiska litteratur som producerats i västvärlden de senaste decennierna. Men med den etnologiska och socialantropologiska bakgrund flera av oss forskare i programmet hade, ville vi förstås inte nöja oss med bokstudier och skrivbordsforskning. För etnologer och socialantropologer är fältarbete den centrala forskningsaktiviteten, den som rent av definierar och legitimerar dem som forskare och ger dem en gemensam forskaridentitet. Sålunda ansåg vi det viktigt att så snart som möjligt "ge oss ut i fält", som det heter i gängse kulturforskarjargong. Men vart? Det vi fick börja med var att helt enkelt sända ut spejare i olika riktningar. Deras uppgift blev att så förutsättningslöst som möjligt söka efter arenor, situationer och verksamheter som samlar och sysselsätter gamla i dagens Sverige.

Detta fick den omedelbara konsekvensen att våra studier kom att ägnas åt grupper av äldre, att fokus blev inställt på pensionärer som kollektiv. Den oundvikliga följderna av detta blev förstås att vi inte alls kunnat ägna oss åt alla de människor som efter pensioneringen fortsätter att leva sina liv som de alltid gjort, och som gör det individuellt, i par eller i små grupper. Därför införde vi tidigt en operationell tudelning av kategorin pensionärer, i "människor som är pensionärer" och "människor som har pension". "Människor med pension" är de som får en pensionsavi regelbundet i brevlådan, men som i övrigt inte har, och kanske inte heller vill ha, något umgänge med andra pensionärer. "Människor som är pensionärer", å andra sidan, är i vårt språkbruk de som regelbundet samspelar med andra pensionärer, på arenor och med aktiviteter som hör ihop med, knyts eller kopplas till pensionärer. Det är alltså dessa senare som utgör de huvudsakliga studieobjekten i forskningsprogrammet Åldrandets kultur.

Vad vi föresatte oss var alltså att studera vilken slags social och kulturell praxis som uppstår när pensionärer regelbundet samlas för att delta i olika aktiviteter. Som bekant utvecklar ju alla människor speciella livsformer i samspel med sin omgivning, på basis av bl.a. kön, ras, etnicitet, klass, intressen - och förstås också ålder. Att pensionärer som umgås med varandra skulle kunna skapa egna grupp-specifika umgängesmoder är alltså inget nytt eller märkvärdigt. Det spännande

är istället att de inte har några konkreta förebilder bland äldre tiders gamla att utgå från. Vänder vi blicken bakåt finner vi få spår av livsformer skapade av och för äldre. Forna tiders åldringar hade helt andra utgångspunkter, resurser och möjligheter.¹ Förmodligen skulle de inte alls känna igen sig bland dagens pensionärer.

De första mer organiserade studierna i programmet ägnade vi åt att försöka lokalisera arenor där äldre träffas, arenor som varken är omslutna av eller inskrivna i vårdens och omsorgens medicinskt och socialt präglade synsätt, eller av pensionärsföreningarnas väl upptrampade socialpolitiska verksamhet, med ordförande, sekreterare, kassör och protokollförda möten där man talar i tur och ordning efter ett förutsägbart schema. Även om kulturellt orienterade verksamheter fått ökat utrymme och större betydelse i pensionärsföreningarna på senare år, är de ännu starkt inriktade på socialpolitisk påtryckning, vilket förstas definierar vad som kan tänkas äga rum på deras möten.

Vad vi sökte var andra slags miljöer, där ett viktigt kriterium var att pensionärerna själva skulle ha åtminstone någon kontroll över verksamheternas innehåll och utformning. På Södermalm i Stockholm fann vi "Pensionärernas fritidslokal", "Träffpunkten för pensionärer och handikappade", gemenligen kallad Mariahissen, eller "Hissen" kort och gott. Dit tog sig pensionärer från hela Storstockholm, för att dricka kaffe, beundra utsikten, väva, dansa, spela bridge, läsa, gymnastisera, lyssna på musik, föredrag och underhållning (Tidemalm 1995). Vi fann ett antal reseföretag som sysslar med att arrangera bussresor för äldre och som under en följd av år funnit en stadigt växande publik (Wahlström 1998). Vi fann dansställen, musikevenemang, nöjeslokaler, dit pensionärer regelbundet söker sig för att dansa och sjunga tillsammans, och för att ta del av olika "kulturprogram" (Englund 1996, 1997a,b, Ronström 1994, 1996b,e, 1998). Snart fann vi också andra slags arenor och verksamheter som kunde kopplas till en framväxande svensk pensionärskultur, som radioprogram riktade till pensionärer (Savolainen 199X, Mannerfelt 1998), "nostalgotek", dvs särskilda utrymmen fyllda med föremål avsedda att framkalla positivt laddade minnen med terapeutiskt värde för gamla (Englund 1996, 1997c).

Häriifrån var steget inte långt till studier av föreställningar om gamla. Vi undersökte berättelser av olika slag om hur gamla är och vad gamla gör (Eklund 1996, 1997a,b, Ronström 1996a), och

---

¹ Odén 1993 ger en god översikt över åldringars svenska historia.

bilder av olika slag där gamla människor förekommer, inte minst ”pensioneringskort” som är avsedda att ges till nyblivna pensionärer (Gaunt 1998).²

Äldre invandrare

Ett annat slags spår vi ville följa var vad som händer när ett växande antal människor som inte är födda eller uppväxta i Sverige vänder sig till äldrevården för att få hjälp på äldre dar. 1970 fanns i landet omkring 35000 utrikes födda över 65 år. 1996 är de fler än 110000. SCB uppskattar att de kommer att vara nästan dubbelt så många år 2010.

Ett viktigt mål var att se närmare på vilka de är som uppfunnit, spridit och hanterat begreppet 'äldre invandrare', ett begrepp som på kort tid etablerats som ny social kategori i Sverige. Vi fann att det var i slutet av 1970-talet som man började diskutera de äldre invandrarnas villkor i det svenska samhället. Vård och omsorg erbjöds dem på samma villkor som de infödda svenskarna, men kanske var detta inte nog? Kanske hade invandrarna speciella önskemål och behov som inte kunde tillgodoses på de vanliga svenska institutionerna? Kanske behövdes mer än fysisk omvårdnad för att de gamla skulle känna sig trygga i sitt nya land, där varken språket eller kulturen omkring dem kändes hemtama? Under början av 1990-talet ökade uppmärksamheten på de äldre invandrarnas situation kraftigt och diskussionen om hur de bäst ska tas om hand tog ny fart.

När vi 1993 satte igång med att närgånget granska vilka aktörerna var, vem som gjort vad och vad de tänkte om detta, så var det framför allt föreställningarna bakom begreppet 'äldre invandrare' vi ville få kläm på, föreställningar om vilka äldre invandrare är, hur de skiljer sig från andra, vilka behov de har. Om vanliga föreställningar om äldre i allmänhet i Sverige kan beskrivas som mörka så måste den bild av de äldre invandrarnas situation i Sverige vi mötte beskrivas som kolsvart. Utgångspunkten för hanterandet av äldre invandrare i vård och omsorgsapparaten är att invandrare generellt har sämre hälsa än svenskar; i högre grad är långtidssjukskrivna och förtidspensionerade; har lägre arbetsinkomst och sämre bostadsförhållanden. Bristande svenskkunskaper, låg utbildning och ringa tillgång till social service på eget språk ger dem sämre

---

² Teoretiska implikationer av alla dessa studier har diskuterats i några fristående arbeten (Ronström 1996e, 1997a,d)

förutsättningar att få sina röster hörda och få hjälp av samhället i allmänhet. Hårdast drabbade är förstås de äldre bland dem. En vanlig tanke är att de äldre invandrarnas största problem i mötet med svensk offentlig omsorg är bristande kunskaper i svenska. Därför är det också logiskt att många av de nya vård- och omsorgsformer man velat skapa erbjuder vård på andra språk än svenska.

Men som bekant är föreställningar en sak och faktiskt handlande en annan. Därför blev det nödvändigt att inte bara studera föreställningarna om äldre invandrare, utan också hur de omsattes i praktik. Vi bestämde oss därför för att granska ett antal institutioner för äldre invandrare, hur de kommit till, vem som beslutat om vad, vilka hinder som stått i vägen, vad man ville att de skulle bli och vad de sedan i själva verket blev. Dessa studier av hem för äldre greker, finnar, judar, assyrier, samer och italienare (Andersson 1995, Bacal 1995, 1996, Frankel 1996a,b, Gaunt 1996a,f,i, Linde 1996, Lindqvist 1996, Ponzio 1996, Ronström 1996c,d), kompletterade vi med studier av de mer generella livsvillkoren för några utvalda grupper av äldre invandrare; finnar, iranier, ester Hajighasemi 1996, Heikkilä 1996, Gaunt & Hajighasemi & Heikkilä 1997, Karunpää 199X)

Dessa studier kom alltså att handla om äldre invandrare som teori och som praktik, som föreställning och konkret praxis, som talad och levd verklighet. Därutöver har vi i teoretiska arbeten undersökt och diskuterat de sociala och kulturella premisserna för uppkomsten och spridningen av begreppet 'äldre invandrare' i Sverige (Gaunt 1996i, Ronström 1996c,d).

Pensionärer - en slags etnisk grupp?

När vi efter en tid satte oss ner för att reflektera över resultaten av våra studier kring pensionärskultur och kring äldre invandrare, uppstod idén att prova etnisk teori på pensionärer och se dem som en slags "etnisk grupp" i vardande. Bakgrunden var en rad iakttagelser av hur dagens pensionärer arbetar på att synliggöra sig själva som en grupp med egen och särpräglad kulturell identitet. Med folkdans och vissa andra expressiva former som medel tar de plats på samma verkliga och symboliska scener på vilka redan trängs en mängd andra grupper, alla kämpande om utrymme i ett framväxande "mångkulturellt Sverige".

Vårt resonemang kom att utvecklas längs följande linjer: Det kan inte råda någon tvekan om att den sociala och kulturella mångfalden på tillväxt i Sverige. Men denna ökande mångfald beror inte alls bara beror på invandrarna, som dagens offentliga debatt lätt kan få oss att tro. Om studiet av det mångkulturella Sverige flyttas från "svenskar och invandrare" till hur den ökande sociala och kulturella mångfalden organiseras, gestaltas och dramatiseras, blir det möjligt att se hur en mängd grupper av olika slag, baserade på klass, religion, ålder, kön, intressen etc, strävar efter synlighet, utrymme, inflytande och det på samma villkor och med samma medel som de etniska grupper som nu dominerar scenerna, arenorna, situationerna och sammanhangen där det "mångkulturella Sverige" utformas och tar gestalt. Genom sin dominans har dessa grupper satt en standard också för hur andra, icke-etniska grupper kommer att behöva utforma sina budskap, sina expressiva former. När pensionärer använder samma slags typifierade musik, dans folkdräkter, mat etc., som invandrargrupper för att gestalta sin särprägel, så kommer de att framstå som en slags etnisk grupp, vare sig de vill eller inte. Som ett resultat av denna etnifieringsprocess kan pensionärerna bli mer synliga i samhället och därigenom kan de stärka sin sociala och kulturella identitet. Men samtidigt kan de också bli marginaliserade och utmotade till samhällets periferi, där en stor del av invandrarna och andra slags "främlingar" i samhället sedan länge befinner sig.

Etnifiering

Våra studier visade på många formella och strukturella likheterna mellan pensionärers och invandrades situation, beteende och inte minst användning av expressiva former. Hur kan detta förklaras? En tanke är att de beror på att innebörden av 'pensionärer' i Sverige håller på att förändras. Tillspetsat kunde man kanske säga att medan "att bli gammal" tidigare innebar att man upphörde med lönearbete och "gick i pension", så innebär det idag för många också ett helt nytt sätt att leva. Ett växande utbud av organisationer med möten, kurser och aktiviteter på programmet hjälper de nypensionerade in detta nya liv, resocialiserar dem till att bli pensionärer. I vilket ljus kan denna förändring förstås? En möjlig förklaring, eller i alla fall början på en, kan i kort sammandrag skrivas så här:

En retorisk standardfras i politisk och akademisk diskurs i dagens Sverige lyder: "En gång var Sverige ett ovanligt homogent samhälle, men nu har det blivit mångkulturellt." Denna förändring menar man, är ett resultat av den massiva invandringen under de senaste tre decennierna. Under åren har invandrarna stöpts i ett antal högt elaborerade generiska former, i vilka starkt typifierade

och stiliserade versioner av deras traditionella musik, dans, kläder, mat etc visas upp. Genom sådana sinnliga och högt estetiskt elaborerade former har invandrargrupper framgångsrikt lyckats profilera sig själva som kulturellt olika, såväl sinsemellan som i jämförelse med svenskar. På senare år har också pensionärerna genom sina kollektiva organisationer kommit att slå in på denna väg. De har i snabb takt erövat samma slags expressiva former och uppträder också med dem på samma slags arenor, i samma slags situationer som invandrargrupperna. Därigenom blir de alltmer lika dessa grupper. En term för denna process som kommit i bruk under de senaste åren är ”etnifiering”.

Frågan är nu bara om denna förklaring räcker? Om nu pensionärernas framträdandeformer uppvisar stora likheter med invandrarnas, beror det på att den ena formats efter den andra? Eller beror det istället på att båda är resultat av en gemensam bakomliggande process? För att kunna prova bärkraften i dessa idéer utgick vi från en lång rad folkloristiska, etnologiska och socialantropogiska studier som övertygande visat att etniska grupper regelmässigt framställer sin kulturella identitet med hjälp av ett litet antal expressiva former, framför allt musik, dans, mat, kläder och vissa bundna verbala former. Om alltså pensionärer är en slags etnisk grupp så borde vi sålunda studera deras musicerande och dansande, produktionen av mat och kläder för äldre och om det finns särskilda slags språkligheter som tjänar som markörer för en ”pensionärsidentitet”.

Sagt och gjort. Ett antal nya studier sattes igång, just på dessa områden. En handlar om musik och gamla, om minnande och om musikens betydelse i formerandet av gruppidentitet bland dagens svenska pensionärer (Hyltén-Cavallius 199X). En annan handlar om hur ett antal äldre kvinnor funderar kring åldrande, kropp och kläder. I den framgår hur frågor om stil och smak laddas upp genom att konfronteras med åldrande kroppar, hur det kan uppstå ett växande glapp mellan modellerna för hur man skulle vilja klä sig och hur man i själva verket klär sig, samt hur en marknad för ”äldre-kläder” nu är på väg att växa fram (Frankel 199X)

Litteratur från Åldrandets kultur:

- Andersson, Lena 1996: Lapphemmen i Norrbotten. Socialmedicinsk tidskrift 7-8, 1996.
Bacal, Azril 1995: Ethnic Identity Changes Among Elder latinamericans in Sweden. Arbetspapper. FoU byrån, Socialtjänsten, Stockholm.
Bacal, Azril 1996: Åldrandet och etnisk identitet bland latinamerikaner i Sverige. Socialmedicinsk tidskrift 7-8, 1996.

- Bacal, Azril 1997: Citizenship and National Identity in Latin America: Persisting Salience of Race and ethnicity. In T.K. Oominen (ed.) Citizenship and National Identity. New Delhi. Ss 281-312.
- Bringlöv, Åsa & Karin Wahlström 1996: Stam på jakt efter förlorad status. Frivilligt socialt arbete bland äldre. Paper presenterat på nätverkskonferensen kring nordisk ideell sektor, Oslo 22-23/11 1996.
- Eklund, Charlotte 1996: Farliga käringar och lortgubbar. Kön, tradition, modernitet i folklore om äldre. Rapport från forskningsprogrammet Åldrandets kultur. nr 6. FoU-rapport nr 1996:20. Socialtjänsten Stockholm.
- Eklund, Charlotte 1997a: ”Och så stod hon där med benet i handen.” Gestaltandet av den åldrande kroppen. Ms under publicering.
- Eklund, Charlotte 1997b: Kåta käringar & impotenta stålmän - hur det åldrande könet presenteras i folklore. I: Owe Ronström (red.) Pigga pensionärer och populärkultur. Stockholm: Carlssons. (Under utgivning).
- Englund Sverker & Charlotta Eklund 1997: Fy fan för att bli sextiofem. Ms under publicering
- Englund, Sverker 1996: De sista ljuva åren. Upptäcktsresor i åldrandets musikaliska landskap. Rapport från forskningsprogrammet Åldrandets kultur nr 5. FoU rapport nr 1996:21 Socialtjänsten, Stockholm.
- Englund, Sverker 1997a: Att berätta om musik - musiknarrativer som genre. Ms under publicering. Institutet för folklivsforskning.
- Englund, Sverker 1997b: Makten i musiken. Kulturvetarlinjens tidskrift. Under publicering.
- Englund, Sverker 1997c: Minnestraning och passivitetsprofylax - musik och minnen för äldre i vård och föreningsliv. I: Owe Ronström (red.) Pigga pensionärer och populärkultur. Stockholm: Carlssons. (Under utgivning).
- Frankel, Greta 1996a: Det judiska hemmet - en boning för själen. I: Owe Ronström (red.) 1996: Vem ska ta hand om de gamla invandrarna? Rapport från forskningsprogrammet Åldrandets kultur nr 2. FoU rapport nr 1996:3. Socialtjänsten, Stockholm.
- Frankel, Greta 1996b: Stockholms judiska åldringsvård. Socialmedicinsk tidskrift 7-8, 1996.
- Gaunt David & Sven Hessle 1997: Stockholm University - City Research in Social Work. Geojournal (April 1997)
- Gaunt, David & Fariba Hajighasemi & Kristiina Heikkilä 1997: Äldre invandrare - en fråga om bemötande. Rapport av Utredningen om bemötande av äldre SOU 1997:76.
- Gaunt, David & Fariba Hajighasemi 1995: Flyktinganhöriga i Stockholm 1992-1994. FoU-byrån, Stockholm.
- Gaunt, David & Göran Lantz 1996: Inledning. I: David Gaunt & Göran Lantz (red) Vården i hemmet, hemmet i vården. Stockholm, ss 5-18.
- Gaunt, David & Magnus Öhlander & Rita Schwarz 1994: Demenssjukdomar och demensvård - medicinska, sociala och kulturella aspekter. Stockholm: Liber.
- Gaunt, David 1994: Le modéle scandinave. I: A Burguière et al. (ed.) Histoire de la Famille. ss 607-642 (Engelsk utgåva 1995: Polity Press)
- Gaunt, David 1995 (1991): Familjen i förvandling. I: T. Goldberg (red.) Samhällsproblem. ss 123-153.
- Gaunt, David 1995: Esprit de clan dans les villes suédoises. I: M. Gullestad & M. Segalen red., La famille en Europe. Parenté et perpétuation familiale Paris, 115-142. Paris: Poitiers
- Gaunt, David 1995: Ivar Lo, de radikala pensionärerna och striden mot ålderdomshemmen. Socialvetenskaplig tidskrift 1995:4, 370-389.

- Gaunt, David 1995: Äldre invandrare - hur har de det i Sverige? ÄldreCentrum 3:14-16.
- Gaunt, David 1996a: The adventurers and the victims, trends in the care of minority and immigrant elderly (Paper read at the conference of International Association of Gerontology, European region, Haifa 25-28 juni 1996).
- Gaunt, David 1996b: Hemvård i stället för vårdhem: den öppna vårdens uppkomst. I: David Gaunt & Göran Lantz (red) Vården i hemmet, hemmet i vården. Stockholm, Liber ss 39-64.
- Gaunt, David 1996c: Social + medicin = sant. Social omsorg nr 4.
- Gaunt, David 1996d: Svenskarna upptäcker diskriminering inom arbetslivet. I: Ulrika Sutorius Arbeta! Mot passivitet och isolering! Kampen för medelålders och äldres rätt till arbete och aktivitet i Sverige 1950- 1990. Rapport från forskningsprogrammet Åldrandets kultur nr 4. FoU rapport nr 1996:19. Socialtjänsten, Stockholm.
- Gaunt, David 1996e: Certain Moral Representations of Older People in Popular Culture. 13th Nordic Gerontology Conference 2-5 June 1996.
- Gaunt, David 1996f The Adventurers and the Victims. New Trends in Care of Minority and Immigrant Elderly in Sweden. International Association of Gerontologists, European Behavioural Social Science Section, Haifa 25-28 June 1996.
- Gaunt, David 1996g: The Scandinavian model. In: A. Burguiere et al. (eds.) A history of the family. Cambridge: Harvard University Press (Under utgivning)
- Gaunt, David 1996h: From the Möller Committees to Forum 50+. The Swedes Discover Ageism". Work after 45. Conference Stockholm September 1996.
- Gaunt, David 1996i: Etnicitet, åldrande och hälsa: introduktion till ett nytt forskningsfält. Socialmedicinsk tidskrift 7-8: 338-346.
- Gaunt, David 1996j: Familjeliv i Norden. (Ny utvidgad utgåva) Gidlunds: Hedemora
- Gaunt, David 1997a: Moraliska föreställningar om äldre i populärkultur. I: Owe Ronström (red.) Pigga pensionärer och populärkultur. Stockholm: Carlssons. (Under utgivning).
- Gaunt, David 1997b: Ivar Lo och striden mot ålderdomshemmen 1949. Ivar Lo årg 6: 19-34.
- Gaunt, David 1997c: Urban Clanishness and the Nuclear Kin: Trends in Swedish Family Life. In: M. Segalen & M Gullestad (eds.) Family and Kinship in Europe. London: Cassels (under utgivning)
- Gaunt, David 1997d: Scandinavian peasantries. In: T. Scott (ed.) Peasantries of Europe 1300-1800. London: Longmans (under utgivning)
- Gaunt, David 1998: Extended kinship and extended households. In: D. Kertzer & M.Barbagli (eds.) History of the European Family 1500-1800. New Haven, Rome: Yale University Press. (Under utgivning)
- Hajjghasemi, Fariba 1994: Invandring på gamla da´r - sextio äldre iranier berättar. FoU-byrån, Stockholms Socialtjänst, FoU-rapport 1994:6.
- Hajjghasemi, Fariba 1996: Hjärta och nerver - äldre iranier diskuterar hälsa. Socialmedicinsk tidskrift 7-8, 1996.
- Heikkilä, Kristiina 1994: Mer än halva livet - en studie om äldre finländska invandrare i Stockholm. Socialtjänsten, FoU byrån, rapport 1994:2
- Heikkilä, Kristiina 1996: På väg mot en mer nyanserad bild av äldre finländska invandrarnas situation. Socialmedicinsk tidskrift 7-8, 1996.
- Karupää, Marianne 1994: En koffert i Tallinn. Stockholms Socialtjänst, FoU-rapport 1994:4.
- Linde, Gisela 1996: Älvsjöhemmet -en särlösning. I: Owe Ronström (red.) 1996: Vem ska ta hand om de gamla invandrarna? Rapport från forskningsprogrammet Åldrandets kultur nr 2. FoU rapport nr 1996:3. Socialtjänsten, Stockholm.

- Lindqvist, Lotte 1996: Vem planerar vad för vem och varför? I: Owe Ronström (red.) 1996: Vem ska ta hand om de gamla invandrarna? Rapport från forskningsprogrammet Åldrandets kultur nr 2. FoU rapport nr 1996:3. Socialtjänsten, Stockholm.
- Mannerfelt, Lotta 1997: Hårt bröd med lingon och de som byggde landet. Pensionärer och politiska samtal i radio. I: Owe Ronström (red.) *Pigga pensionärer och populärkultur*. Stockholm: Carlssons. (Under utgivning).
- Ponzio, Sophia 1996: Äldre och invandrare. Rapport från forskningsprogrammet Åldrandets kultur. nr 3. FoU-rapport nr 1996:18. Socialtjänsten, Stockholm.
- Ronström, Owe (red.) 1996d: Vem ska ta hand om de gamla invandrarna? Rapport från forskningsprogrammet Åldrandets kultur nr 2. FoU rapport nr 1996:3. Socialtjänsten, Stockholm.
- Ronström, Owe 1994: "I'm old an' I'm proud". Dance, Music and the Formation of Cultural Identity among Pensioners in Sweden. The World of Music, no 3:5-30 International Institute for Traditional Music, Berlin.
- Ronström, Owe 1994: Kulturell komplexitet och komplexa kulturer. Kulturella perspektiv, 1-94: 26-33.
- Ronström, Owe 1995: Musik och dans på äldre dar. Teoretiska aspekter på musicerande, dansande och kulturbygge bland pensionärer. Ms.
- Ronström, Owe 1995: Pilgrimer, turister och mångfaldens organisation. Reflektioner kring en essä av Zygmunt Bauman. Kulturella Perspektiv no 3:34-47
- Ronström, Owe 1995a: The past is a foreign country. The symbolic construction of community among pensioners in Sweden. Paper read at the international conference of the International Council for Traditional Music, Canberra, Australien, 4-11/1 1995.
- Ronström, Owe 1995b: Åldrandets kultur. I: Tidemalm, Dag: Aktiv, frisk och gemensam eller passiv, sjuk och ensam. Mariahissens pensionärscenter. Rapport från forskningsprogrammet Åldrandets kultur. nr 1. FoU-rapport nr 1995:24. Socialtjänsten Stockholm.
- Ronström, Owe 1996a: Folklore och föreställningar om gamla. I: Eklund, Charlotte: Farliga käringar och lortgubbar. Kön, tradition, modernitet i folklore om äldre. Rapport från forskningsprogrammet Åldrandets kultur. nr 6. FoU-rapport nr 1996:20. Socialtjänsten Stockholm.
- Ronström, Owe 1996b: Gamlas musik = gammal musik? I: Sverker Englund: De sista ljuva åren. Upptäcktsresor i åldrandets musikaliska landskap. Rapport från forskningsprogrammet Åldrandets kultur nr 5. FoU rapport nr 1996:21 Socialtjänsten, Stockholm.
- Ronström, Owe 1996c: Äldre invandrare: från teori till praktik. Socialmedicinsk tidskrift 7-8, 1996.
- Ronström, Owe 1996e: Revival Reconsidered. World of Music. International Institute for Traditional Music, no 3:5- 20
- Ronström, Owe 1997a: Pensionärer och pensionärskultur. Kulturella perspektiv 1:35-48
- Ronström, Owe 1997b: Russindisco och seniordans. Pensionärer, nytta och modernitet. I: Owe Ronström (red.) *Pigga pensionärer och populärkultur*. Stockholm: Carlssons. (Under utgivning).
- Ronström, Owe 1997c: Ungdomen nu för tiden. Djäknar, swingpjattar och hiphoppare. Föredrag på Gotlands Fornsal 20/2 1997.
- Ronström, Owe 1997d: Ålder, åldrande och äldre. Paper presenterat på Antropologi och etnologi - i samhället idag. En mäsas på Folkens museum Etnografiska, 25-26 april 1997

Ronström, Owe 1998: Åldrandets kultur – en översikt. I: Sverker Hyltén-Cavallius, 1998: Stigfinnare i pensionärsland. Musik, estetik, ålderdom. Rapport från forskningsprogrammet Åldrandets kultur no 9. FoU rapport nr 1998:15. Resursförvaltningen, Stockholm.

- Sutorius, Ulrika 1996: Arbeta! Mot passivitet och isolering! Kampen för medelålders och äldres rätt till arbete och aktivitet i Sverige 1950- 1990. Rapport från forskningsprogrammet Åldrandets kultur nr 4. FoU rapport nr 1996:19. Socialtjänsten, Stockholm.
- Tidemalm, Dag 1995: Aktiv, frisk och gemensam eller passiv, sjuk och ensam. Mariahissens pensionärscenter. Rapport från forskningsprogrammet Åldrandets kultur nr 1. FoU-rapport nr 1995:24. Socialtjänsten Stockholm.
- Wahlström, Karin 1997: Resa med vuxen smak. I: Owe Ronström (red.) Pigga pensionärer och populärkultur. Stockholm: Carlssons. (Under utgivning).